

intervju

NIJE U PITANJU SAMO TEATAR

(razgovor sa Nadom Kokotović)

»Ako pravimo samo fantastičan teatar, to je jednako kao da ga pravimo u pustinji, što može biti značajno, ali je premalo. Treba imati u toj pustinji i izložbe, i koncerte, i balet, i književne večeri, i drugačije kafiće, i ekspres kafu koje nema u Subotici, i razne butlike, i druge stvari – dakle proširiti kulturni milje da se ljudi osećaju relaksirano i udobno.«

● **Zašto ste došli u Subotičko Narodno Pozorište, kakve planove imate u vezi reorganizacije pozorišta?**

– U Subotički Teatar došli smo Ljubiša Ristić i ja iz jednog jedinog razloga: da probamo u jednoj institucionalnoj formi ostvariti ono, što smo kroz niz godina radili na razne načine, bilo u nekim nama bliskim institucionalnim teatarima kao što je Mladinsko Gledalište u Ljubljani i Splitski Teatar, i ono što smo radili dugo godina u grupi van institucije, koja se zvala KPGT – kazalište, pozorište, gledalište, teatar, znači teatar na svim našim jezicima, znači nešto što su pozitivne i najinteresantnije snage i energije koje postoje u Jugoslaviji i na polju teatra. To su bile predstave koje smo radili u suradnji sa glumcima, scenografima, kostimografima iz raznih teatarata, sa mnogim piscima, kompozitorima. U zadnjih osam godina napravili smo 13 predstava KPGT-a koji su imali nekih 45 hiljada gledalaca i nekih 800 izvođenja. Rad u takvoj jednoj grupi omogućuje da istražimo nešto što mislimo da je moguće u instituciji, sa najboljim mogućim stručnim ljudima za sva ta polja kojima se bavimo u teataru.

Ovo što kanimo u Subotici napraviti, znači, nije doći u teatar institucionalno i probati spasiti, izlečiti teatar koji je u krizi, kao što je subotički, što je stav svih ljudi u teataru i van teatra, nego naprosto sve iz osnova izmeniti u skladu sa pozitivnim zakonima, a to sve postoji kao mogućnost, pošto je taj zakon vrlo širok i fleksibilan, samo čovek treba misliti na taj način pa se sve može napraviti. Što znači da se pristupa u jednoj kompletnoj reorganizaciji, u smislu promene statuta, promene zakona i o dohocima i sistematizacija radnih mesta, koja će onda omogućiti jedan apsolutno optimalni režim u kojem se može raditi teatar.

Nešto, što nas posebno zanima to nije samo teatar u Subotici, naime to jest teatar u Subotici, i to jest mađarska i srpskohrvatska drama, međutim, nas zanima teatar na nivou Jugoslavije, i šire, na nivou Evrope. Na početku pokušavamo da ostvarimo prošireni umetnički savet ili široko shvaćeni umetnički savet, jedno savetodavno tjelo sastavljeno od niza prominentnih umetnika iz Jugoslavije i iz cele Evrope. Oni će, ne samo odrediti repertoar teatra i njegove osnovne poteze, nego će biti i odgovorni za sve donesene odluke.

● **Šta je Vaš zadatak u svemu tome?**

– Ono što je moj zadatak, i što me posebno veseli, i mislim da je krajnje vreme da se počne ozbiljno o tome misliti u Jugoslaviji to je muzičko-scenski život koji bi bio postavljen na drugu poziciju, da to ne bude posebno balet i posebno opera, pošto to postoji pri nacionalnim teatarima u raznim centrima po Jugoslaviji, nego nešto što bi bilo paralelno, i konstitutivni element jednog teatra, znači elemenat koji jednakopravno i jednakovažno djeluje uz dramu. Znači, ne bi bili drama, opera i balet u klasičnim terminima. Jer, napr. opera nije samo Nabucco, Aida i Seviljski brijač, nego i Carmina Burana što smo pravili u okviru KPGT-a. To je slučaj i sa baletom. Balet znači vrlo usko, samo klasičan i možda moderan balet, mada ja ovo zadnje ne bih nazvala baletom. Ono što vidite po TV, počevši od filma Flash dance do plesa u raznim muzičkim emisijama, to nema veze sa baletom, to je slično onom što su plesali početkom stoljeća Siegfried Girls i ono što se plesalo u Moulin Rouge-u, to je revijski ples. Pored klasičnog baleta postoji strašno mnogo drugih formi: jazz balet, minimal dance, contact dance itd. Zato ja to ne bih nazvala baletom, nego plesom.

Mislim raditi nešto što je optimalno na području plesa, na 5 planova:

- 1) rekreacija – može da se sudjeluje od 5 do 70 godina. Oni bi imali u okviru teatra fizičku kulturu, osveščavanje tela i vladanje nad telom na jedan specifičniji i razvijeniji način, nego što je normalno kretanje.
- 2) baletna škola – dovešćemo pedagoga i deca bi mogla početi učiti balet najkasnije sa 9 godina. Predmeti bi bili: klasičan balet, moderan balet i jazz balet, pored toga muzičko obrazovanje, glumačko obrazovanje i opšte obrazovanje na području sociologije kulture.
- 3) postdiplomski studij – trajao bi 2 godine za gotove plesače i glumce
- 4) trupa – od maximum 10 – 15 plesača, koji bi bili korpus teatra, koji bi radili predstave takvog usmerenja koje mislim da je najproduktivnija i najrazvijenija: koreo-drama, nije samo klasičan i moderan balet, nego jedna kombinacija.
- 5) internacionalna baletna-plesna škola – u letnjem periodu – pošto ćemo imati produženu sezonu, nećemo raditi od septembra do juna pa pauza

do septembra, nego ćemo gledati kalendarsku godinu dolaziće pedagoga iz inostranstva.

Na području muzike ćemo pokušati napraviti scensko dešavanje. Pokušaćemo napraviti filharmoniju, pošto je to osnovna baza muzičkog života, a kad imamo jedan razgranat muzički život, onda je mnogo lakše raditi neke druge forme. Koncerti će biti izvedeni na drugi način, neće biti samo jedan muzičar.

I uopšte, ne samo muzika, ples i teatar, nego ćemo pokušati napraviti jedan sistem, mehanizam raznih drugih dešavanja na području kulture, da bi ono, što radimo u teatru, imao referenti okvir. Ako pravimo samo fantastičan teatar, to je jednako kao da ga pravimo u pustinji što može biti značajno, ali je premalo. Treba imati u toj pustinji i izložbe, i koncerte, i balet, i književne večeri, i drugačije kafiće, i ekspres kafu koje nema u Subotici, i razne butike i druge stvari – dakle proširiti kulturni milje, da se ljudi osećaju relaksirano i ugodno. Jer ako se samo u jednom smeru radi, nije dovoljno u širem kulturnom kontekstu.

● **Kako vi shvaćate koreografiju u dramskoj predstavi?**

– To je nešto što ne bi mogli nazvati koreografijom u klasičnom smislu reći. Radim na tome već 15 godina i napravila nekih 70 – 80 predstava. Koreografiju u dramskoj predstavi ja sam shvatila kao osvešćenje osobe koja se nalazi na sceni, osmišljavanje kretanja. Npr. u jednoj predstavi treba da se nešto konkretno otleše, u drugoj nema ništa da se konkretno otleše, ali postoji uopšte kretanje, koje treba da se organizira, uredi, smisli. To oscilira od predstave do predstave. A to što ja radim, to je mnogo više od toga, to je zapravo jedno koautorstvo u predstavi, jer ja npr. rešavam cele scene unutar jedne predstave, koje ja zovem koreo-drama.

● **Da li bi nam pričali nešto o koreografiji ljudske tragedije?**

– To neće biti predstava ljudske tragedije Imre Madacha, nego Madach-komentari. Sve što je duhovna širina i milje onoga o čemu pise Madach, mi ćemo još proširiti na više sfera i na više nivoa. Predstava se sastoji od 4 dela. Prvi će se igrati u pozorištu, drugi na trgu, treći u gradskoj kući, a četvrti u sinagogi, u tom novom teatru.

● **Po vašem mišljenju da li kretanja na sceni dopunjava tekst, ili je samostalan vid izražavanja?**

– Kretanja na sceni naravno dopunjava tekst, ali možemo reći da je i samostalan vid izražavanja. Jer, ustvari prvo je postala kretanja, pa tek posle govor, glas. Ples je krenuo iz utilitarnih kretanja. Iz tih korisnih kretanja, preko rituala, a preko ponavljanja hiljadu puta do nivoa transa je postao ples. Utilitarna kretanja je stilizirana i odmaknuta od osnovne funkcije. Pa dalje kroz stoljeća javlja se pučki ples na trgovima. U kasnoj renesansi i u baroku na zabavama se javlja dvorski ples, a u 18. veku je postao balet, što je krajem 19. veka došao na prste. A u 20. veku imamo najrazličitije varijante plesa. Kad bih govorila o svojim osnovnim reperima unutar polja plesa, onda bih spomenula

1. Martha Graham
2. George Balanchin
3. Merce Cunningham
4. Lucinda Childs
5. Pina Bausch

Dakle, ako govorimo o posebnom značaju plesa, ples može postojati sam za sebe. Ali, da glumac, bez da se zna okrenuti, trčati, pasti, biti napet, biti opušten, ne postoji. Stara je koncepcija da se glumi iz grla samo. Glumac ne može da postoji bez tela, telo je apsolutno jedan bitni deo teatra. Kod glumca treba razviti svest o vlastitom telu, da ga koristi u maksimalno mogućem obliku.

RISTIĆ, KOMEN- TARI

Oronulo, lokalno pozorište, kakvo je subotičko, dobilo je pod upraviteljstvom Ljubiše Ristića mogućnost reinkarnacije zamrle pozorišne sredine i uspostavljanja jednog novog, jugoslovenski i svetski značajnog teatra. Teatarski poduhvat grupe autora »Madač, komentari« (Madach-komentari) vođen zamisljivim reditelja Ljubiše Ristića, koreografa i pomoćnika reditelja Nade Kokotović, dramaturga Dragana Klaića i Laszla Vegela, neobična je pozorišna, istorijska, umetnička hronika u koju su sintetizovana iskustva tradicionalnog i modernog pozorišta, filma, videa, baleta cirkusa, opere, rok hepeninga i mnogo čega drugog. Sve to prisutno je u predstavi »Madač, komentari« i kao znak, isečak iz bogatog iskustva, i kao globalna metafora totalnog pozorišta, izdvojenog iz civilizacijskog haosa.

Brojna saradnička i glumačka ekipa, scenografi, kostimografi i statisti, proveli su nas kroz stoljeća (rođenja, svadbe, ratovi, revolucije, pesme, snovi, igre, ljubav i smrt) prenoseći nam ludilo, nemir ali i radosti sveta, lepotu ali i opasnost poroka, starih ali i pobjedu nad prolaznošću i neminovnost ljudskih sudbina.

Predstava se odigrava na pet mesta: u hulu Narodnog pozorišta, u pozorišnom dvorištu, na Trgu slobode, u subotičkoj Gradskoj kući i u Sinagogi. Vavilonska jezička mešavina, smenjivanje folklornih običaja sa modernom koreografijom, istorijskih sa savremenim događajima, retorskih figura sa igračkama, muzičkih sa svetlosnim efektima, osnovno su obeležje ekipe Ristić – Kokotović, Klaić

– Vegel i, posebno zaslužnih, kompozitora Gabora Lengyela i Matyasa Murenya.

Prvi deo predstave možemo obeležiti kao »svadbene, običajne komentare«: u pozorišnom hulu dočekuju nas anđeli i narodni orkestri, nadmetanje u pevanju dva carstva – nebeskog i zemaljskog. Problem slobode, provučen kroz ples i smeh, natkriljuje kitnjastu mađarsku svadbu, pridonosi oporom zvučanju folklornih instrumenata a svakodnevne prizore uzdiže do tragičkih.

Na gradskom trgu koji ukrašava velika fontana, pod snažnim reflektorima, odvija se drugi deo predstave koji bismo mogli označiti kao »političke komentare«. Njima je, na nekoliko izuzetnih istorijskih primera (sukob Grka i Persijanaca, francuska buržoaska revolucija, otmica i pogubljenje Alda Mora...) pozorišnom činu, zapitanom nad problemom slobode i revolucije, priključen politički govor, sa tribina i govornica, kroz bune i mitinge, bombe i giljotine. Nije to jednosmerno, jednoznačno i ogojeno svodenje umetnosti na revoluciju, već slojevito, sinhrono (i u sinkretizmu) pojavljivanje istorijskih ali i savremenih zvukova, znakova, simbola.

Orvelovski »vrlo novi svet« ispunjava treći, najčudniji, ali i najuspeliji deo »Madač, komentara«, koji se odvija u Gradskoj kući. Kroz dvorišta i hodnike, u sobama i na stepenicama, od podruma do krova, vodi nas i dočekuje jezička, istorijska, savremena, životna, pa i umetnička zbrka. U tom haosu, ili tom prividu nekog reda i ustrojstva pojava i zakona, ljudi i događaji, čudni su i ekspanati, imaginarni koliko i stvarni: nešto što podseća na aleksandrijsku, vavilonsku, klasičnu, atinsku, rimsku – učenost, umetnosti i istoriju; krstaše i Saracene; srednji vek i renesansu; progone i lomače narednih vekova, topove i građanske ratove; prašinu, otpatke i starudiju intelektualnog porekla; naučne laboratorije i umetničke radionice; novinske redakcije i fudbalske terene; berze, železničke stanice, javne kuće, pijace i spavače sobe malih i velikih ljudi, istorijskih i neistorijskih ličnosti.

Vodič kroz predstavu zaista je neophodan. Prateći žute »ptt kablove« trake i uputstva (dvojezična:

na mađarskom i srpskohrvatskom jeziku) otkrivamo jedan drugi svet, prošli, nezaboravni, ali i živi, istovremeno, ljudsku komediju i tragediju, teatar koji je sveobuhvatan, upečatljiv, samosvojan. U toj opštoj slici sveta prelamaju se časno i nečasno, dobro i zlo, umetnost i nasilje, ljubav i politika.

Subotička Sinagoga, privremeno osposobljena za upotrebu pozorišne vrste, poprište je poslednjeg dela predstave »Madač, komentari«. Za stolom, na poslednjoj Hristovoj večeri, nama se otkrivaju osobe iz Madačevog sna: Bakunjin (anarhista), Daniel Cohn Bendit (šezdesetosmaški »Crveni Deni«), Garibaldi (ratnik apeninskih i belosvetskih revolucija), Arthur Georgey (vrhovni komandant u toku mađarskih borbi za slobodu 1948 – 49), Victor Hugo, Lajos Kosuth, Karl Marks, Petofi, Verdi, Vorošmarti i drugi. Likovi koji nisu u izvornom dramskom tekstu, ali se uklapaju u njegov »uzbuđeni sadržaj, čista srca padaju kao žrtve svevremenog saveznika samovolje, zloćudnosti« (G. Halasz). Iz njih, kao i iz junaka Madačeve »Ljudske tragedije« (teksta koji je objavljen 1861. godine, a koji je poslužio kao osnova za predstavu, premijerno izvedenu 12. oktobra u Subotici) prska, kako primećuje Halas, »silna gorčina zbog nebeskih i zemaljskih nepravdi, pokvarenosti sveta, licemernih prijatelja, otvorenih neprijatelja«.

Predstava »Madač, komentari« vesnik je novih teatarskih zbivanja u Subotici. U poduhvatu poput ovog, koji obećava blistavu budućnost pozorišta u Subotici, ništa nije slučajno. Novi Ristićev totalni teatar pokušava pohvatati sve simbole, univerzalna značenja, potresnost a ne samo komentare tragične ljudske sudbine. Već prvom »subotičkom premijerom« Ristić uspeva u toj nameri »vrednovanja pojedinih istorijskih ideja, zamisli Madačeve epohe sa stanovišta univerzalnog humanizma (Horvath Karoly)«. »Madač, komentari« najveći je pozorišni događaj u oktobru, ne samo u Subotici, jer tako nešto dugo nisu imali priliku da vide ni naši veliki kulturni (pozorišni) centri. Sumnje u isceliteljske i reformatorske sposobnosti Ljubiše Ristića i Nade Kokotović zamenjene su poverenjem i neophodnim ulaganjima u budućnost novog pozorišta u Subotici.